

Netguide til Den Danske Klosterrute

Supplement til guideserien "Den Danske Klosterrute" • Af Jens Kristian Krarup

Med kildeangivelse må netguiden frit kopieres til ikke-kommercielt brug, ellers kun efter aftale med Foreningen Den Danske Klosterrute

Rettelser og tillæg til "Den Danske Klosterrute: Gennem Sønderjylland til Ribe"

1. Rettelser til 1. udgave (2006)
2. Rettelser til 2. udgave (2007)
3. Mere om historien
4. Særligt tillæg til 1. udgave

1. Rettelser til 1. udgave (2006)

Her registreres indholdsmæssige fejl på udgivelsestidspunktet. Bortset fra omtale af senere ændringer i selve ruteføringen opdaterer netguiden ikke bogens tekst og kort.

Sidst rettet 27/6 2012

Side 4, Boksen med afstande i kilometer:
Under Øster Højst-Løgumkloster ændres 17 til 14

Side 6, 1. spalte: I tekstboksens 3. linje ændres "Dalby" til: Dahlby.

Side 17, 2. spalte: I linje 6-10 fra oven skal der stå: Ud for kirkens nordside ligger "Christiansgården" (sognegård) fra 1997 og en præstebolig, begge tegnet af arkitekterne Inger og Johannes Exner, og opført i gule tegl-

sten som kirken. Også præstebolig syd for kirken (fra 1972).

Side 18, 2. spalte: I 1. og 2. linje skal der stå: 9.30. Kirkekontor, Ringgade 102 B, 6440 Sønderborg, tlf. 7442...

Side 31, 1. spalte: I 4. linje fra neden slettes "forbudt eller".

Side 48, 2. spalte: 5. linje fra neden ændres "vestlige" til "østlige".

Side 50, under kapiteloverskriften: 17 km ændres til 14 km.

Side 52, 2. spalte: I 6. linje fra neden ændres 17 til 13.

Side 62: Foto leveret af Peter Brandes (copyright),

Netguide til Den Danske Klosterrute

Supplement til guideserien "Den Danske Klosterrute" • Af Jens Kristian Krarup

Side 72, 2. spalte: I begyndelsen af første nye afsnit skal der stå: *Rosenkransaltertavlen* er skåret omkring 1520 i Sydtyskland. Midterfeltet med det fantastiske mylder af hellige personer har formentligt forlæg i...

Side 80, 2. spalte: I 5. linje fra oven skal der i stedet for "blå-tone" stå: blå toner. I stedet for de første 6 linjer i afsnittet "Desuden er der..." skal der stå: Desuden er der på den sydlige sidevæg placeret et stort maleri (fra 1998), udført af Maja Lise Engelhardt med dronning Dagmar...

Side 81, 1. spalte: efter ordet eg i tredjesidste linje i afsnittet: På græsplænen... skal der stå: på Tåsinge. Der har Stub haft ophold på Valdemars Slot som skriver. I sjettesidste linje fra neden tilføjes efter "Gravsgade": og Hundegade.

Side 81, 1. spalte: I 6. og 7. linje fra neden ombyttes "Hundegade" og "Gravsgade".

Side 85, 1. spalte: I 10.-11. linje skal der i stedet for "Mariatårnet" stå: ud for kirkens sydside.

Side 94, 2.spalte: Under Store Okseø tilføjes: www.storeokseoe.dk

Side 95 1. spalte: I afsnittet "Mellem Kollund Østerskov og Kollund Strand" ændres telefonnummer til 7367 8300.

Side 96, 1. spalte: Under Bajstrup rettes hjemmesideadressen for Bajstrup Bondgårdsferie til: www.bajstrupbondegaardsferie.dk

Side 97, 1.spalte: Under Store Jyndevad rettes telefonnummeret til 7476 2601.

Side 98, 1. spalte: Løgumkloster Højskoles e-mailadresse skal være: info@lkhoskole.dk

Side 102, 2. spalte: I 6. linje fra oven ændres 18d.htm til: 18.htm

Side 116, rutekort 7, yderst t.v.: Fra møllegården, Store Jyndevad, ved Sønderå går ruten videre ad første vej t.v. (mod vest) og ikke som angivet på rutekortet ad vej nr. 2.

Side 126, bykort Løgumkloster: Vejnavnene Krigstangevej, Jernhanevej, Vindmillegade ændres til: Krigsfangevej, Jernbanevej, Vindmøllegade.

Side 127, bykort Ribe: Vejnavnene H.A. Brosonsvej, Skibsbroen, Erik Menvedvej ændres til: H.A. Brorsonsvej, Skibbroen, Erik Menveds Vej.

Ændring af rute fra Bylderup

Side 48, spalte 1 (afsnittet Fra Bylderup Kirke til Hyndingsholmvej) og rutekort nr. 8:

A: Hovedrute. Fortsæt ad Bylderup Kirkevej og kryds Slogsherredsvej. Følg Nystadvej. Efter 500 m, lige efter gården Nystadvej 33, drejes t.v. ind på en grusvej og dennes forlængelse som markvej langs Slogs Å. Efter 1,5 km (lige efter det sted, hvor åen svinger næsten helt op til vejen) drejer man t.v. ved en bevoksning af pil og nåletræer ned til åen. Gå over en smal træbro (uden rækværk) og ådalen til kanten af plantagen (Lendemark-Sottrup Plantage) på den anden side. Her følger man en vej t.v. langs plantagen et kort stykke. Før vejen er spærret af en indhegning, drejes t.h. over en tør grøft ind i plantagen til et aktivitetsområde med sheltere og bålplads ved en lille sø. Fortsæt forbi shelterne, følg et sving t.h. og t.v. og gå mod nordvest ud til den asfalterede Bredevadvej. Følg denne 100 m t.v. til T-krydset ved Dyreparkvej, hvor den alternative rute B støder til.

Cykel og en lille vandretrailer kan med besvær trækkes over å-dalen. Uden for sommerhalvåret kan ådalen i meget våde perioder være vanskelig eller umulig at passere. Da må man vælge alternativrute B.

B. Alternativrute. Fortsæt ad Bylderup Kirkevej og gå t.v. ad Slogsherredsvej til hoved-

Netguide til Den Danske Klosterrute

Supplement til guideserien "Den Danske Klosterrute" • Af Jens Kristian Krarup

gaden og den ret trafikerede landevej Lendemark, der følges 2 km t.h. til begyndelsen af en plantage (Lendemark-Sottrup Plantage), hvor man slutter sig til hovedruten. Der er for tolv en del af strækningen.

Efter A og B følges Dyreparkvej mod nord-vest frem til den større Søvangsvej. Kryds denne og fortsæt 0,5 km ad Sottrupholmvej. Drej t.h. ad Galgevej. Efter at have krydset Hvirlå støder Galgevej ud til Hyndingsholmvej, der følges t.v.

2. Rettelser til 2. udgave (2007)

Her registreres indholdsmæssige fejl på udgivelsestidspunktet. Bortset fra omtale af senere ændringer i selve ruteføringen opdaterer netguiden ikke bogens tekst og kort.

Danmarkskort over for titelbladet: Der mangler en stiplede linje over havet mellem Klosterruten på Sydvestfyn og Klosterruten på Als til at markere færgeforbindelsen fra Bøjden til Fynshav.

Rutekort nr. 8 og 9, side 133-134: I området omkring den øst-vestgående vej 443 (Bredevadvej) gengiver kortet en tidligere ruteføring fra Dyreparkvej ad vejen Galge Brostene og gennem plantagen til Galgevej. Følg i stedet Klosterruten sådan som den er beskrevet i teksten side 52.

Sidst rettet 27/6 2012

Side 4, boksen med afstande i kilometer: Under Øster Højst-Løgumkloster ændres 17 til 14.

Side 10: I tekstboksens 3. linje ændres "Dalby" til: Dahlby.

Side 35, 1. spalte: I 4. linje fra neden slettes "forbudt eller".

Side 44, 2. spalte: I sidste linje før billedet for neden ændres "vestlige" til "østlige".

Side 54, under kapiteloverskriften: 17 km ændres til 14 km.

Side 85, 1. spalte: I 6. og 7. linje fra neden ombyttes "Hundegade" og "Gravgade".

3. Mere om historien

Sidst ændret den 17/12-2010

Klosterruten fra Fynshav til Ribe går gennem Sønderjylland. Det er den historiske betegnelse for den sydlige del af den jyske halvø ned til Ejderfloden ca. 65 km syd for den nuværende dansk-tyske grænse. Skellet mellem den nordlige del "Nørrejylland" og den sydlige del "Sønderjylland" har gået lige syd for Kolding og vestpå i en linje langs Kongeåen til Vadehavet. Kongeåen udmunder ca. 10 km nord for Ribe.

Begrebet Sønderjylland er ikke let at holde rede på. I dag kender mange ikke navnet Nørrejylland, og de fleste bruger kun betegnelsen Sønderjylland for det område, der ligger fra den nuværende dansk-tyske grænse fra 1920 og op til Kongeåen, men minus Ribeområdet. Det er også den del af det historiske Sønderjylland, som har udgjort Sønderjyllands Amt fra 1970 og indtil amternes nedlæggelse i 2007.

Grænselandet har haft en omtumlet og til tider blodig historie. Omkring år 1000 var floden Ejderen skillelinjen mellem danerne nord for og slaverne og sakserne syd for. Ved denne tid havde frisere dog også slået sig ned på vestkysten syd for Tønder og på øerne ud for. Nordfrisierne havde deres egen kultur og deres eget sprog, som stadig lever i området. Det historiske Sønderjylland fra Kongeåen til Ejderen udviklede i middelalderen en stadig større selvstændighed og blev til hertugdømmet Slesvig (tysk: Schleswig) – ikke at forveksle med byen af samme navn i den nu-

Netguide til Den Danske Klosterrute

Supplement til guideserien "Den Danske Klosterrute" • Af Jens Kristian Krarup

værende tyske delstat Slesvig-Holsten. Ribe blev dog ved med direkte at tilhøre kongeriget Danmark. Nogle andre områder i Vestslesvig, de "kongerigske enklaver", var også kommet direkte ind under kongeriget Danmark ved nationaliseringen af kirkegodset i reformati-onstiden.

Hertugdømmet Slesvigs historie er uhyre kompliceret og umulig at beskrive kort uden at komme galt af sted. Der har været en forvirring af skiftende regenter og magtdelinger, hvor den danske konge og medlemmer af sønderjyske fyrstehuse, som var opstået som sidelinjer til kongeslægten, var i spil. Med den anden slesvigske krig i 1864 sluttede det komplicerede forløb. Det danske monarki måtte afstå hele Slesvig til Preussen og Øst-rig, men i 1920 skete der en deling af Slesvig, så Nordslesvig kom til Danmark. Siden da har grænsen ligget fast.

Den nationale modsætning

Allerede fra middelalderen voksede den poli-tiske og kulturelle indflydelse fra den tyske landsdel Holsten syd for Slesvig. Det tyske sprog blev fremherskende i hertugdømmet Slesvigs offentlige forvaltning og i byernes kirker og skoler. Dansk trængtes tilbage som folkesprog i Sydslesvig.

For at blive hertug både af Slesvig og Holsten havde den danske konge i 1460 skrevet un-der på, at de to områder altid skulle holdes sammen (på nedertysk, "plattysk": up ewig ungedeelt). Denne aftale fik vidtrækkende følger og blev kernen i den slesvig-holstenske selvstændighedsbevægelse 400 år senere. I første halvdel af 1800-tallet voksede den na-tionale bevidsthed nemlig overalt i Europa. Det førte til en splittelse i Slesvig mellem en dansk-national bevægelse og på den anden front bevægelsen for at skabe et selvstæn-digt, tyskorienteret Slesvig-Holsten.

De slesvigske krige

Den nationale splittelse resulterede i to blodige krige. I den første slesvigske krig 1848-51 blev slesvig-holstenerne nedkæmpet. Men da

Danmark brød en international aftale om de forfatningsmæssige forhold i hertugdømmer-ne, indledte Preussen og Østrig krig imod Danmark i 1864. Den danske hær måtte midt i vinteren fortrække fra den historiske for-svarsstilling ved Dannevirke og forskansede sig i Dybbøl over for Sønderborg. Slaget ved Dybbøl og om Als blev knusende nederlag for danskerne og førte til store tab af menneske-liv. Til sidst måtte Danmark afstå både Sles-vig, Holsten og Lauenborg til sejrherrene. Det betød et farvel til en tredjedel af den dan-ske stat (ekskl. de nordatlantiske dele) med to femtedele af den samlede befolkning.

Det var et voldsomt svækket Danmark, der skulle leve videre. Nederlaget ændrede Danmarks selvforståelse og internationale position. Indtil 1864 var Danmark en relativ stor, multinational "helstat". Efter det militære og moralske nederlag i 1864 var det danske rige reduceret til en europæisk småstat, som af bitter erfaring forsøgte at holde sig uden for den storpolitiske magts scene. For alt i verden gjaldt det om at undgå nye konflikter med den store tyske nabo. Det lykkedes under 1. ver-denskrig, men man undgik ikke tyskernes ydmygende besættelse af Danmark under den næste verdenskrig.

Efter 1864 tvivlede en ledende dansk politiker på, om Danmark overhovedet kunne fortsæt-te som selvstændig stat, men det lykkedes at forny og udvikle det Danmark, der blev tilba-ge, ud fra forfatteren H.P. Holsts ord fra 1872: "Hvad udad tabtes, det skal indad vindes".

Først i 1990'erne er Danmark tilsyneladende kommet ud af syndromet efter 1864 og har vovet at engagere sig i internationale koalition-ers krige på Balkan, i Afghanistan og Irak.

Den europæiske katastrofe

Krigen i 1864 bidrog til en katastrofal, storpo-litisk kædereaktion. Efter en ny krig, denne gang mellem de to sejrherre fra 1864, tiltog Preussen sig i 1866 hele det erobrede områ-de og indlemmede hertugdømmerne i den preussiske stat som provinsen Slesvig-

Netguide til Den Danske Klosterrute

Supplement til guideserien "Den Danske Klosterrute" • Af Jens Kristian Krarup

Holsten. De nye landvindinger var en af forudsætningerne for, at den preussiske kansler Bismarck kunne iværksætte arbejdet med at samle de tyske lande til ét rige under Preussens lederskab. Dermed var grunden også lagt til de stormagtskonflikter, som førte til 1. verdenskrig 1914-18. Og Tysklands nederlag i verdenskrigen var igen baggrunden for det nazistiske regime under Hitler og alle de ulykker, der blev resultatet: holocaust, 2. verdenskrig, atombombe, koldkrig osv.

1864-1920

Med Preussens indlemmelse af Slesvig-Holsten opnåede de nationale slesvig-holstenere ikke den selvstændighed, de ellers havde kæmpet for. Preussen måtte acceptere, at det senere skulle afgøres ved en folkeafstemning, om det overvejende dansksindede Nordslesvig skulle tilbage til Danmark. Forhandlingerne mellem Preussen og Danmark om afstemningen mislykkedes imidlertid, og Tyskland slettede denne løfteparagraf (§ 5) ved en énsidig beslutning i 1878. Dermed var de dansksindedes stilling meget forværret.

Efterhånden indledte Preussen en fortykningspolitik med kulturel undertrykkelse og politisk forfølgelse af de dansksindede. Det har sat sig varige spor i de dansksindede nordslesvigeres mentalitet. De er den dag i dag præget af selvstændighedstrang og skepsis over for autoriteter og myndigheder.

1. verdenskrig blev en hård tid for sønderjyderne. Op imod 6.000 mistede livet i den tvungne tyske krigstjeneste og som søfolk, inklusiv mange dansksindede.

Det nordslesvigske problem fandt sin løsning, efter at Tyskland havde tabt første verdenskrig. Nordslesvig "stemte sig hjem til Danmark" ved en folkeafstemning i 1920. Det er det mest vellykkede eksempel i Europa på at løse en grænsekonflikt ud fra folkenes ret til selvbestemmelse. Flertallet i resten af det tidligere hertugdømme Slesvig valgte at forblive i Tyskland.

De nationale mindretal

På begge sider af grænsen findes der i dag nationale mindretal med egne institutioner og organisationer.

Det tyske mindretal i Nordslesvig har repræsentanter i det sønderjyske områdes fire kommunalbestyrelser, eventuelt uden stemmeret, men med taleret ifølge en særordning, som det danske folketing har vedtaget for at give det tyske mindretal større mulighed for at gøre sig politisk gældende.

Syd for grænsen fra 1920 er det danske mindretal repræsenteret ved kommuneråds- og kredsmedlemmer samt i den slesvig-holstenske landdag. I 2012 kom mindretallet for første gang med i delstatens regering.

Nordfriserne, der stadig markerer sig med et kulturelt særpræg, har delt sig. Flertallet er tysksindet. En mindre del, der er organiseret i foreningen for nationale frisere, orienterer sig imod det nordiske og samarbejder politisk med det danske mindretal.

Tidligere har der hersket betydelige spændinger mellem mindretallene og flertalsbefolkningerne. Det gjaldt ikke mindst, da det tyske mindretal i Nordslesvig lod sig påvirke af nazismen. Mange fra mindretallet meldte sig som frivillige tyske soldater under 2. verdenskrig – og mange faldt på slagmarkerne. I Sydslesvig voksede danskheden kraftigt som reaktion på det tyske nederlag i 2. verdenskrig. Det medførte også talrige konflikter.

De dansk-tyske aftaler i 1955, København-Bonn-Erklæringerne, blev en milepæl i grænse-landets nyere historie, fordi de dannede grundlag for en gensidig anerkendelse af mindretallene på hver sin side af grænsen.

En flerkulturel virkelighed

I dag er tidligere tiders nationale spænding stort set afløst af fredelig sameksistens og kulturel kappestrid. Det er et faktum, at grænse-landet rummer en flerkulturel og flernational arv. Til hverdag er det oftest en selvfølge-

Netguide til Den Danske Klosterrute

Supplement til guideserien "Den Danske Klosterrute" • Af Jens Kristian Krarup

lighed. I det dansk-tyske forhold drejer det sig jo ikke bare om sort og hvidt. Men under særlige omstændigheder kan spørgsmålet om den nationale identitets betydning føre til overraskende følelsesfulde udtalelser og skarpe debatter, også i det offentlige rum. Ved festligholdelsen af 50 års jubilæet for København-Bonn Erklæringerne udtalte den danske diplomat Henrik Becker-Christensen, generalkonsul i Flensborg og selv historiker af profession: "At der har været knaster undervejs og fortsat kan være det, er ingen hemmelighed, men det ændrer ikke ved den generelle positive udvikling. Naboskab og familieliv er ikke altid uden problemer. Det samme gælder selvsagt også det nationale samliv mellem mindretal og flertal".

4. Særligt tillæg til 1. udgave (2006)

A. Ruten i overblik

Sidst ændret 27/6-2012

Als

Ruten starter ved færgestedet Fynshav på østkysten af Als, som er en frodig og bakket ø med mange levende hegn langs vejene. Øen er ca. 32 km lang og har omkring 52.000 indbyggere. Lidt over halvdelen af befolkningen bor i Sønderborg. Det er et særkende for bebyggelsen på landet, at mange gårde ikke er blevet flyttet ud til deres egne jorder. Derfor er smukke gamle bindingsværkshuse stadig samlet i idylliske landsbyer.

Klosterruten går skråt ned over Als til det tidligere fiskerleje Høruphav. Herfra følger man den meget smukke turistvandreroute Gendarmstien på det meste af den ca. 50 km lange strækning fra Als til Bov. Gendarmstiens historie er kort beskrevet i tekstboksen ved pkt. 10 i kap. 2. Stien følger som regel den frodige kyst ved Flensborg Fjord.

I middelalderen var Als meget udsat for angreb af det slaviske folk venderne, som boede på den anden side af Østersøen syd for Danmark. Derfor blev borgene Nordborg og Sønderborg anlagt i 1100-tallet.

Als var stærkt involveret i de slesvigske krige i 1800-tallet. I 1864 blev Sønderborg udsat for et af de heftigste bombardementer af en dansk by nogensinde, og mange huse brændte. Rundt omkring på øen ligger soldatergrave og krigsmindesmærker.

Mange af øens beboere arbejder på fabrikken Danfoss, der ligger på Nordals. Den fremstiller udstyr til køle- og varmeautomatik, særlig radiatortermostater. Fabrikken blev grundlagt i 1933 af ingeniør Mads Clausen. Den er nu hovedsædet i en verdensomspændende koncern med fabrikker og salgsselskaber i mange lande.

Der er ingen historiske klostre på Als, men til gengæld nogle markante middelalderkirker. Måske var venderne årsagen til, at kirkerne ofte blev forsynet med brede, massive tårne, så at befolkningen kunne søge tilflugt i ufredstider. Kirkernes rige udstyr viser, at øen ligesom den øvrige del af Sønderjylland har været et velstående område.

Sønderborg rummer seværdige kirkerum både fra gammel og moderne tid. Sønderborg Slot, der i dag er museum, huser et af Europas ældste, lutherske fyrstekapeller. Det er et meget velbevaret centralrum, der på enestående måde drager konsekvensen af reformationstidens nye, lutherske menigheds- og gudstjenesteforståelse. Som en kontrast til denne modernitet for sin tid kan man med Christianskirken (bygget 1954-1973) opleve den karakteristiske moderne nygotik i gul tegl, sådan som den blev udformet af arkitektfamilien Klint. Mest kendt er denne byggestil fra Grundtvigskirken i København. Byens hovedkirke udmærker sig ved sine epitafier over tidligere tiders borgerslægter. Christianskirken og den enkle katolske kirke rummer også nogle bemærkelsesværdige værker af mo-

Netguide til Den Danske Klosterrute

Supplement til guideserien "Den Danske Klosterrute" • Af Jens Kristian Krarup

derne danske kunstnere og kunsthåndværkere.

Als hørte tidligere til Fyns Stift og udgjorde 1819-1864 et selvstændigt bispedømme sammen med Ærø i det sydfynske ø-hav. Siden 1922 har øen hørt til Haderslev Stift.

Fra Sønderborg til Bov

Fra Sønderborg fortsætter turen ad Gendarmstien over Alssund til Dybbøl Banke, der mere end noget sted i Danmark er indskrevet i den nationale historie og kampen for at hævde en dansk identitet. Det var her Preussen udkæmpede et blodigt slag imod den danske hær under den anden slesvigske krig i 1864. Nederlaget for danskerne medførte, at det danske rige, når bortses fra Færøerne, Island og Grønland, måtte afstå 1/3 af sit landområde og se sig reduceret til en småstat i Europa. Kun en mindre del kom tilbage efter 1. verdenskrig.

Fra Dybbøl følger Klosterruten Gendarmstien langs vandet, men drejer så op til den markante, to-tårnede kirke i Broager. Herfra slutter Klosterruten sig igen til Gendarmstien langs Flensborg Fjord og langs den dansk-tyske grænse ind til Bov-Padborgområdet.

Broager Kirke er den eneste middelalderkirke på Klosterruten mellem Sønderborg og Bov. Derimod kan man se nogle tidstypiske kirker fra 1900-tallet, to i traditionel "kirkestil" og en i helt moderne funktionalistisk udgave.

Klosterruten passerer lige forbi et af Danmarks få nutidige klostresamfund, og tilmed et, der betragter sig som en del af den evangelisk-lutherske folkekirke. Det drejer sig om Mariadøtrene, der har indrettet sig med boliger og kapel i Kollund. Fællesskabet er grundlagt i Sverige i 1900-tallet. Klosterrute-farere er velkomne til tidebønnerne i kapellet.

På den anden side af Flensborg Fjord, altså i den landsdel, der tidligere var knyttet til det danske rige, fandtes der i middelalderen et cistercienserkloster med navnet Ryd Kloster.

Det blev nedrevet i slutningen af 1500-tallet til fordel for slottet Lyksborg (tysk: Glücksburg). Der er ingen synlige rester af klosteret, men fundamenterne gemmer sig stadig på bunden af den opdæmmede slotssø.

Undervejs kan man nyde nogle af Danmarks mest yndede udsigter, bl.a. til de idylliske Okseøer. Med nogle flotte gamle patriciervillaer i parklignende omgivelser og mondæne nye lejlighedskomplekser prøver området langs fjorden sine steder at tage konkurrencen op med sydligere himmelstrøgs riviera. For enden af fjorden ser man Flensborg by og forstæder, der ligger i Tyskland. På den sidste strækning fra Kruså til Bov går stien klods op ad den dansk-tyske grænse midt igennem en pragtfuld, fredet tunneldal med dybe kløfter, skrænter, vandløb, søer og et sjældent plante- og dyreliv.

Fra Bov til Løgumkloster

Når man forlader Bov og tager nordpå, bliver det samtidig et farvel til det stærkt kuperede morænelandskab omkring Flensborg Fjord. Nu kommer de flade og sandede afvandingsområder fra sidste istid. Her findes der også store vådområder og moser. Hederne blev i 1800- og 1900-tallet opdyrket eller plantet til med nåletræer. Det er Bommerlund Plantage nogle få kilometer fra Bov et eksempel på. Klosterruten følger den afmærkede Hærvejsvandreroute gennem denne plantage op til den historiske Gejlå Bro. Derefter forlader kloster-rutefarerne Hærvejen og drejer imod vest til Løgumkloster.

Ved Askov, 200 km længere fremme på Klosterruten, forener Klosterruten sig igen med Hærvejen og følger den på en 85 km lang strækning op gennem Jylland. Strækningen er beskrevet i guidebogen "Den Danske Klosterrute: Fra Ribe til Viborg – med Hærvej og Søjland".

Hærvejen er en moderne betegnelse for et ofte kilometerbredt færdselsstrøg, der udviklede sig fra oldtiden og op til ca. 1800. Det var hovedruten gennem Jylland for fortidens pilgrimme og andre rejsende. Mere om Hær-

Netguide til Den Danske Klosterrute

Supplement til guideserien "Den Danske Klosterrute" • Af Jens Kristian Krarup

vejen findes i tekstboksen ved pkt. 40 i kap. 2.

På de magre jorder mellem Bommerlund Plantage og Løgumkloster er der tyndt befolket uden for landsbyerne. Der er kun tre kirker på strækningen, alle middelalderlige. Med sit fornemme inventar er Burkal Kirke den mest interessante.

4 km før Løgumkloster går ruten gennem den særprægede løvskov Draved Skov. Den er i dag Danmarks største naturskov, dvs. en lokalitet, som får lov til at udvikle sig stort set uden menneskelige indgreb. Dele af skoven ser ud som for 4.000 år siden. Fra udkanten af skoven og ind til Løgumkloster følger ruten et andet af fortidens færdselsstrøg. Indtil op i 1800-tallet var det ligesom Hærvejen en drivvej, også kaldet okse- eller studevej. Her blev tusinder af stude (kastrede tyre) drevet ned gennem Jylland for at blive solgt og opfedet længere sydpå. Ved Draved går den velbevarede drivvej forbi en af landets store højmoser. Læs mere om drivvejene i tekstboksen ved pkt. 56 (kap. 2).

Løgumkloster er endestationen på dette afsnit af Klosterruten. Her havde cisterciensermunke et kloster fra ca. 1173 til midten af 1500-tallet. Den smukke klosterkirke og det meste af klosterets østfløj er bevaret og udgør sammen med senere bygninger et fornemt miljø. Efter reformationen opstod der efterhånden en lille by omkring klosteret. Den rummer en køn grøn markedsplads og mange gamle huse i vestslesvigsk byggestil. I dag er Løgumkloster blevet et landskendt kulturcenter i kraft af en række kirkelige og kulturelle institutioner.

Fra Løgumkloster til Ribe

Fra Løgumkloster til Bredebro følger man en naturskøn, afmærket sti langs Bredeå-dalen. Derefter går det ud i det flade, skovløse kystområde langs Vadehavet. Vadehavets skift mellem lavvande og højvande indtræffer to gange i døgnet. Normalt svinger vandstanden 1,5 m, men i ekstreme situationer kan det

blive over 5 m. Det høje havdige beskytter i dag imod oversvømmelser, som tidligere har kostet tusinder af mennesker livet. Fra diget er der storslået udsigt til Vadehavsøerne og helt op til Esbjerg.

Ad stier, grusveje og små asfalterede veje går ruten gennem enge og marker og langs havdiget eller oppe på digekronen, inden man drejer ind imod Ribe. Undervejs er der mulighed for at søge ind i en perlerække af seværdige middelalderkirker. De vidner om, at Ribeegnen var et åndeligt, politisk og økonomisk centrum i middelalderens Danmark. Her har "Danmarks apostel", Ansgar (død 865), også gjort sig gældende og planlagt kirkebyggeri.

Ribe er endestationen for denne del af Klosterruten gennem Danmark. Den flotte byprofil med domkirken og dens høje vagttårn kan ses viden om i det flade marsklandskab. Ribe er Danmarks ældste by. Den blev grundlagt i vikingetiden og er landets bedst bevarede middelalderby med mange historiske seværdigheder. Den ene af byens oprindeligt fire middelalderlige klosterkirker, dominikanernes Sanct Catharinæ Kloster, har overlevet sammen med en smuk klostergård.

Det er bemærkelsesværdigt, at to af 1200-tals kirkerne på selve ruten rummer markante udsmykninger af fremtrædende danske kunstnere fra moderne tid (Mogens Jørgensen i Rejsby Kirke og Carl-Henning Pedersen i Ribe Domkirke). Stefan Viggo Pedersens særprægede udsmykning fra 1954 af Farup Kirkes apsis er for få år siden blevet overdækket i forbindelse med en restaurering. I Brøns har den kendteste af Danmarks store kirkekunstnere, Joakim Skovgaard, desuden udarbejdet forlægget til et glasmaleri, som hans søn har udført. Derudover er det værd at nævne Niels Larsen Stevns' betydningsfulde alterbillede i Ballum kirke 4 km fra ruten. Kunstværkerne, ikke mindst Carl-Henning Pedersens kontroversielle udsmykning i Ribe Domkirke, udfordrer den besøgende til at eftertænke forholdet mellem den kristne traditi-

Netguide til Den Danske Klosterrute

Supplement til guideserien "Den Danske Klosterrute" • Af Jens Kristian Krarup

on og moderniteten, mellem religiøs kultur-overlevering og troens praksis i dag.

Også en Brorsonrute

Fra Løgumkloster til Ribe forbinder Klosterruten tre vigtige stationer i Hans Adolph Brorsons liv (1694-1764). Hvis man lægger strækningen Tønder-Emmerske-Løgumkloster til Klosterruten, får man et sammenhængende forløb, der dækker det meste af Brorsons liv.

Han er den ene af den danske kirkes tre store salmedigtere. De andre er Thomas Kingo og N.F.S. Grundtvig. Brorson er den kendteste danske repræsentant for den pietistiske bevægelse, som tidligt vandt indflydelse i Sønderjylland. Den har haft lange eftervirkninger på den sønderjyske vesteregn og var drivkraften i to Løgumklostersønners indsats i kirkens verdensmission (Hans Nicolajsen og Andreas Riis). Brorsons to brødre var også med til at føre pietismen frem i Danmark.

Hans Adolph Brorson blev født i Randerup tæt ved Vadehavet. Som ung tilbragte han fire år som huslærer i Løgumkloster, hvor han oplevede sit religiøse gennembrud. Efter en periode som præst i sit fødesogn og senere i Tønder og Emmerske endte han i Ribe som stiftsprovst og biskop. Hans bispegård er i dag et privat drevet, kirkeligt og kulturelt formidlings- og inspirationscenter, der tager udgangspunkt i byens og egnens historie med Brorson i front.

B. Regionale rundture

Sidst ændret 17/12-2010

Strækninger af Klosterruten kan nemt kombineres med andre ruter til regionale rundture for vandrere og cyklister.

Rundt om Broagerland. Ca. 25 km.

Broagerland er en naturskøn halvø mellem Sønderborg og Egernsund. Klosterruten krydser den nordlige del via byen Broager, der har en flot og interessant to-tårnet middelalderkirke. Vandrere kan udvide turen med ca. 25 km ved at forlade Klosterruten ved Vemmingbund og fortsætte langs stranden ad den afmærkede Gendarmsti og videre hele kysten rundt. Turen rundt om Broagerland er beskrevet i heftet "Gendarmstien", udgivet af Sønderjyllands Amt. Cyklister kan følge heftets uafmærkede cykelrute lidt længere inde i landet. Turen går forbi industrimuseet Cathrinesminde Teglværk (se tekstboksen ved pkt. 19. i kap. 2). Gendarmstien fører op til den vestlige ende af Broager by, hvor Klosterruten slutter sig til igen.

Klosterruten + Hærvejen. Ca. 272 km.

Klosterruten kan kombineres med Hærvejsvandre- og cykelruten til en rundtur i Sønderjylland og området fra Ribe til Askov. Man kan f.eks. starte fra Gejlå Bro ved Bommerlund Plantage nord for Bov/Padborg og følge Klosterruten til Ribe. Herfra tager man videre til Askov ad den første del af Klosterrutens næste hovedafsnit (se guidebogen "Den Danske Klosterrute: fra Ribe til Viborg – med Hærvej og Søhøjland"). Fra Askov følges Hærvejsvandrerruten eller Hærvejscykelruten sydpå til Gejlå Bro. Beskrivelse af Hærvejen (inkl. kort) findes på www.haervej.dk. Cykelruten er beskrevet i "Hærvejen/Oksevejen. Fra Viborg til Hamburg". Cycline-cykelguide. Verlag Esterbauer, Østreg, 2007. Findes også i tysksproget udgave fra 2005: "Heerweg/Ochsenweg". Bikeline-Radtourenbuch. Fås i boghandelen og Viborg Turistbureau, tlf. 87253075. Vandrestrækningen mellem Vejen og grænsen (og videre sydpå til Rendsburg): Se www.pilgrimsrute.com og www.pilgeroute.com, henholdsvis guide på dansk og tysk, foreligger også trykt. Dels-trækningerne er: Gejlå Bro-Ribe 129 km, Ribe-Askov 38 km, Hærvejen 105 km, alle angivelser i afrundede tal.

Klosterruten + Drivevejen. Ca. 76 km.

Netguide til Den Danske Klosterrute

Supplement til guideserien "Den Danske Klosterrute" • Af Jens Kristian Krarup

Fra Løgumkloster følges Klosterruten til Vadehavet og i kystområdet til Rejsby Kirke. Herfra følger man den afmærkede vandrerute Drivvejen i sydlig retning. Den går øst om Skærbæk via Øster Gasse, Råbjerg Plantage med Lovrup Skrøb, Kløjning og Løgumgårde til Løgumkloster. Drivvejen er en turistvandreroute, der følger et af tidligere århundreders færdselsstrøg. Det blev brugt, når stude skulle drives fra den nordligere del af Jylland og sydpå for at blive opfedet dér. Drivvejsprojektet er en del af det internationale projekt Nave Nortrail (www.northseatrail.org), et sammenhængende net af vandrestier rundt om Nordøen. Turistruten er beskrevet i bogen "Drivvejen – ad studedrivernes spor i det vestlige Jylland". Det er en guide med kort, artikler og små beskrivelser af seværdighederne undervejs. Udgivet 2006 af Ringkjøbing Amt, Ribe Amt, Sønderjyllands Amt, Amt Karrharde samt de danske statsanerkendte museer langs Drivvejen. Redigeret af Elsemarie Dam-Jensen m.fl. Delstrækningerne er: Løgumkloster-Rejsby 49 km, Rejsby-Løgumkloster 27 km (afrundede tal).